

בית הכנסת - גדריו המשפטיים וההלכתיים

הרב אליעזר זאב הלפרין, רב בבית המדרש של
הרבנות הצבאית הראשית בירושלים

פתיחה

הלכה פסוקה היא שיש קדושה בבתי כנסיות ובתי מדרשות,¹ ויש הלכות הנוגעות לכבוד המקום.

אולם יש לדון מי הבעלים ההלכתי-משפטי שלהם, ואיזה סוג בעלות יש לו.

השאלה נוגעת הן לבתי הכנסת הן לשאר רכוש הציבור או הקהילה: אולם שמחות, משרדים וכדומה.

האם חברי הקהילה הם שותפים ויש להם בעלות על הנכסים, או שמא נכסים אלו הם הקדש גמור, או שמא מעמדם כבעלים הוא ייחודי, עם "בעלות עצמאית כוללת" אשר נמצאת תחת שליטת הקהילה?²

לשאלה זו קיימות השלכות הלכתיות שונות, כגון: על מי מוטל לקבוע שם מזוזה, ואם כן על מי בדיוק מוטלת חובה זו; אם צריכים לבדוק חמץ בבית הכנסת, ומי בדיוק הוא המחויב; אם מותר ל"בית הכנסת" ללוות או להלוות בריבית.

במאמר זה השתדלתי לברר כמה הלכות שלכאורה תלויות בנידון זה, ומהן ניתן ללמוד ולהשליך להלכות נוספות.

1 ראה שלחן ערוך או"ח סי' קנט.

2 דיון דומה קיים באחרונים על מעמד היורשים בנכסי המוריש טרם חלוקה, כלומר בתפוסת הבית. ראה: קובץ יסודות וחקירות השלם, ערך: תפוסת הבית.

ישנם עניינים נוספים המחייבים דיון, כגון: חובות בית הכנסת - על מי מוטל לשלמם, דין קניית מקומות בבית הכנסת, חזקה במקומות בבית הכנסת - אם זה דין בעלות או חזקת מצווה. העניינים הנוספים לא יידונו כאן אלא במאמר נפרד.

ההשלכות ההלכתיות למעמד בית הכנסת

א. דין מודר הנאה מחברו

אחת השאלות בנדון זה היא במקרה שאדם נדר על עצמו איסור הנאה מחברו, אם יכול הוא להתפלל בבית הכנסת באותו מקום, כיוון שאין בית הכנסת שייך לאותו אדם, או אולי אסור מפני שבית הכנסת הוא בבעלות משותפת של כלל ציבור המתפללים, ואם כן המתפלל נהנה מכל אותם בעלים, גם ממי שהוא מודר הנאה ממנו.

דין זה מפורש במשנה, גבי מודר הנאה מחברו:³

ואסורים בדבר של אותה העיר וכו'... ואיזהו דבר של אותה העיר? כגון הרחבה, והמרחץ, ובית הכנסת, והתיבה, והספרים.

וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך:⁴

ואסורין בדברים שהם בשותפות לבני אותה העיר, כמו בית הכנסת והתיבה והספרים.

מבואר מסוגיה זו כי דין בית הכנסת כחצר השותפים, ולפיכך המודר הנאה מחברו אסור לו להיכנס לבית הכנסת של בני אותה עיר.

ברמה העקרונית כך פסק גם הש"ך, שכתב:⁵

כמו בית הכנסת וכו' - היינו מדינא אבל מצד התקנה כתב בית יוסף בשם הא"ח שהורו הראב"ד וכל חכמי דורו שאין אדם יכול לאסור חלקו מבית הכנסת ולא מספרים ואם אסר אין איסורו איסור וכן כתב הב"ח וכן כתב המחבר.⁶

3 נדרים מח, ב.

4 יורה דעה הלכות נדרים סימן רכד.

5 יורה דעה סי' רכד ס"ק א.

6 באו"ח סי' קנג סע' טו.

מבואר בדברי הש"ך כי מעיקר הדין בית הכנסת נחשב כחצר השותפים, אך עקב תקנת ראשונים אין יכול אחד מהציבור לאסור חלקו בבית הכנסת על חברו.⁷
על כל פנים, נמצינו למדים מסוגיה זו כי מבחינה קניינית מעמד בית הכנסת הוא כחצר השותפים.

ב. מזווה בבית הכנסת

הלכה נוספת נובעת משאלה זו. כידוע ציוותה תורה "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך", והיינו חובה על כל אדם מישראל לקבוע מזווה בביתו. לגבי בתי כנסת יש הבדל הלכתי התלוי בתשמישי המקום נוסף לתפילה.⁸ כשמדובר בבתי כנסת החייבים במזווה מבחינת תשמישם, נשאלת השאלה מה דין הבעלות על בית הכנסת: אם נחשב "ביתך", והיינו שותפות שבה לכל אחד ואחד חלק בבית הכנסת, או אולי בית הכנסת אינו נחשב שייך לאדם, וממילא אין הוא כלול בהגדרת התורה "מזוזות ביתך".

הגמרא⁹ עסקה בדין זה. היא העלתה סתירה בדבר, ולפי אחד התירוצים יש לפטור בית כנסת של כרכים ממזווה אך לחייב בה בית כנסת של כפרים, ופירש רש"י:

דכרכים - שהוא מקום שווקים, ומתקבצים שם ממקומות הרבה, והיא עשויה לכל הבא להתפלל, ואין לה בעלים מיוחדים. דכפרים - כל בעליו ניכרים והרי הוא כבית השותפין.¹⁰

כלומר, אין גדר בית הכנסת בכרכים כבית הכנסת בכפרים. בית הכנסת בכפרים הוא בבעלות משותפת של בני הכפר, אך בית הכנסת בכרכים שייך לכל הבא ואין לו בעלים מסוימים.

7 ייתכן לפרש כי התקנה עצמה היא הפקעת דין שותפות לדין הקדש מדין הפקר בית דין הפקר, וכדומה.

8 ראה יומא יא, ב.

9 יומא יא, ב.

10 כפשטות טעמו של רש"י נשאר אף למסקנת הגמרא הפוטרת אף בתי כנסת של כפרים ממזווה. וראה שרידי אש (ב, פ).

בפשטות, הפירוש הוא כי בית הכנסת הוא ישות חדשה הפטורה ממצוות.¹¹

אמנם ברמב"ם מבואר כי טעם הפטור ממזוזה הוא משום שבתי הכנסת הם הקדש, שכך כתב:¹²

בתי כנסיות ובתי מדרשות שאין בהם בית דירה פטורין לפי שהן קודש, בית הכנסת של כפרים שהאורחים דרים בו חייב במזוזה, וכן בית הכנסת של כרכין אם הי' בו בית דירה חייב.

אמנם הרמב"ם לא ביאר מדוע כשיש בית דירה בבית הכנסת בכל זאת חייבים במזוזה.

אולם בדברי הנמוקי יוסף מפורש יותר, שכתב:¹³

[דכיון] דדיירי בה אורחין אין מקדשין אותו הקדש גמור, כדי שיהיו מותרין לשכב ולאכול בה האורחין, לפי שאין ידם של בני הכפרים משגת להכניס האורחים בבתיהם. אבל דכרכים - שהם רבים ואין מגיע לכל אחד ואחד אלא טורח מועט מן האורחים, יכולין לעשות בתים לצורך ואין צדיכין לשכב ולאכול בבית הכנסת,

ומוסיף:

[אבל דכרכין] לא - דהקדש גמור הוא.

כלומר, הרמב"ם והנמוקי יוסף סוברים כי טעם הפטור ממזוזה בבתי כנסת הוא שהוא רכוש הקדש, אולם בבתי כנסת שיש בהם בית דירה, אין מקדישים אותם לגמרי ויש בהם גם בעלות של המתפללים, ולפיכך חייבים במזוזה.

אך כאמור דעת רש"י היא כי טעם פטור בית הכנסת ממזוזה הוא שאין כל בעליו ניכרים.

נמצינו למדים מסוגיה זו:

לדעת הרמב"ם והנמוקי יוסף בבתי כנסת שיש בהם בית דירה, ישנה רק רמה

11 ואולי ייתכן לומר שהבעלות עליה היא ההקדש.

12 מזוזה פ"ו ה"ו.

13 הלכות מזוזה ו, ב.

מסוימת של "הקדש" ודינם ההלכתי־משפטי כחצר השותפים; בתי כנסיות שאין בהם בית דירה, הם הקדש גמור. אולם לדעת רש"י יש בעלות לבית הכנסת אלא שאינה ניכרת.

ג. מעקה לגג בית הכנסת

בגמרא מבואר כי פטורים מעשיית מעקה לגג בית כנסת.

וז"ל הגמרא: ¹⁴

אמר רב יהודה, מעקה, אע"ג דכתב רחמנא "ועשית מעקה לגגך" – דידך אין, דשותפות לא, כתב רחמנא "כי יפול הנופל ממנו" (לחייב אף בית השותפים במעקה).

אלא "גגך" למאי אתא? למיעוטי בתי כנסיות ובתי מדרשות, ופירש רש"י:

בתי כנסיות – שאין חלק לאחד מהן בו, שאף לבני עבר הים הוא. ועוד, שאינו בית דירה.

ופסק הרמב"ם: ¹⁵

בית של שני שותפין חייב במעקה, שנאמר "כי יפול הנופל ממנו", לא תלה אלא בנופל, אם כן למה נאמר "גגך", למעט בתי כנסיות ובתי מדרשות לפי שאינן עשויים לדירה.

השולחן ערוך ¹⁶ העתיק את דברי הרמב"ם, וכתב עליו הסמ"ע: ¹⁷

לפי שאינם עשויים לדירה – ואפילו המחייבים בית בקר ובית אוצרות במעקה וכנ"ל [סק"ב], מ"מ מודים בזה, מפני שבית הכנסת אין שום "גגך" שייך בו כלל דאף של הבאים מעבר לים הוא, וכן פירש רש"י.

כלומר, לדעת הרמב"ם הפטור הוא משום שאינו בית דירה, וכן כתב רש"י בפירושו השני. אולם בפירושו הראשון של רש"י, שאין בעלות לבני

14 חולין קלו, א.

15 הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק יא הלכה ב.

16 חו"מ תכז, ג.

17 ס"ק ה.

המקום שהרי "לבני עבר הים הוא", יש להסתפק מה כוונתו: אם כוונתו היא שאין בעלות כלל שהרי נועד גם לבני חו"ל, או שאין בעלות משמעותית שיש בה לחייב את המתפללים, שלכל אחד יש בעלות ללא משמעות. ולכאורה כוונתו, כמובא למעלה לעניין מזוזה, שאין בעלים ניכרים לבית הכנסת.

נמצינו למדים מסוגיה זו:

לדעת הרמב"ם ולפירוש השני ברש"י יש בעלות על בית כנסת כדין שותפות, אולם לפירוש הראשון ברש"י יש בעלות "שאינה ניכרת".

ד. בדיקת חמץ בבית הכנסת

שאלת הבעלות על בית הכנסת משליכה אף על עניין בדיקת חמץ בבית הכנסת: אם בית הכנסת הוא ברשות ההקדש, לכאורה אין דין בדיקת חמץ. אולם אם בית הכנסת דינו כחצר השותפים, בפשטות הרי כל שותף חייב בבדיקת חמץ.

איתא בגמרא ירושלמי:¹⁸

ר' ירמיה בעי: בתי כנסיות ובתי מדרשות מהו שיהו צריכין בדיקה?
מה צריכא ליה שכן מכניסין לשם בשבתות ובראשי חדשים. ותהא פשיטא ליה הכן? הוא צריכה ליה הואיל ואורן מרובה. מהו שיהא צריך לבדוקן בתחילה ביום לאור הנר.

כלומר, ברור לגמרא כי אכן יש לבדוק את החמץ והספק הוא בצורת הבדיקה בלבד.

וכתב הטור:¹⁹

ירושלמי: בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכין בדיקה שמכניסין בהן חמץ בעיבורים ובראשי החדשים. פירוש בסעודה שעושין בעיבור השנה ובעיבור ראש חודש. הלכך שלנו נמי צריכין בדיקה לפי שהתנוקות מכניסין בהן חמץ.

18 פסחים א, א.

19 הלג, י.

וכך נפסק גם בשולחן ערוך:²⁰

בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכים בדיקה, מפני שהתנוקות מכניסים בהם חמץ.

והוסיף המשנה ברורה על פי הגר"ז:²¹

ויכולים לברך על בדיקה זו.

עוד הביא המשנה ברורה שם בשם האחרונים שכתבו כי לא יפה עושים השמשים שאינם נזהרים לבדוק בלילה ורק מכבדים היטב ביום, ויש להזהירם על כך.

בפשטות ניתן היה להביא מכאן ראיה כי קיימת בעלות על בתי כנסת ובתי מדרש ולפיכך חייבים לבדוק את בית הכנסת מחמץ ואף לברך. ואם כך מוטלת מצוות הבדיקה על כל מתפללי בית הכנסת, והגבאים הם השלוחים של המתפללים.

אלא שכתב בשו"ת שבט הלוי כי חובת בדיקת חמץ בבית הכנסת אינה משום בעלות על המקום, שהרי אין לגבאי כלום בבעלות המקום, אלא כיוון שאחריות המקום מוטלת עליו, חייב לבדוק, ובפשטות כוונתו שהמצווה מוטלת על הגבאים האחראים על בית הכנסת.

וז"ל שבט הלוי:²²

ומצינו בדיקת חמץ אפילו עם ברכה בבתי כנסיות ובתי מדרשות, אעפ"י שאין לו כלום בזכות המקום, ואינו יכול אפילו לבטל חמץ דשם כיון דלאו דילי' הוא, מכל מקום כיון דאחריות הרשות מוטל עליו חייב לבדוק ולבער.

אמנם ערוך השולחן כתב שאין לברך על הבדיקה שבבית הכנסת כיוון שאין לו בעלים מסוימים ואין מי שיעבור ב"בל יראה" ו"בל ימצא", ולכן אינו כלול בתקנת חז"ל שהצריכו לבדוק את החמץ.

וז"ל ערוך השולחן:²³

20 תלג, י.

21 ס"ק מג.

22 י, סח.

23 תלג, יב.

ולענ"ד דלהתוס' שכתבו ריש פסחים לחד תירוץא דלכך הצריכו בדיקה כדי שלא יעבור בבל יראה אין צריך ברכה לבדיקת בהכנס"ו ובהמ"ד שהרי אין להם בעלים מיוחדים מי שיעבור בבל יראה והוי לענין זה כבית של הפקר. ואין לומר שהגזבר או השמש יעבור בבל יראה, דהא יכול לומר איסורא לא ניחא לי כדאמרינן בגמ' [ב"מ צו, ב] והחמין הנמצא הוא הפקר גמור ולכל הדיעות פשיטא שלא על כיוצא בזה היתה תקנת חכמים בבדיקה. ולכן נראה לי שהשמש לא יברך, אלא בודק בלא ברכה וגם כל חמירא אין צריך לומר, דהחמין הזה אין צריך ביטול ולא מהני ליה ביטול כיון שאינו שלו.

אף בשו"ת מהרש"ם²⁴ כתב לפקפק²⁵ בדין בדיקה בבית הכנסת, שאף שבית הכנסת נחשב לחצר השותפים²⁶ מכל מקום כמות החמין שייתכן שנמצאת, אינה מתחלקת לכזית לכל אחד ואחד מהמתפללים, והוכיח מדברי רש"י²⁷ כדברי הפוסקים ששותפים שאין להם כזית חמין לכל אחד ואחד, אינם עוברים בבל יראה ובל ימצא.

עוד הוסיף את דברי קצות החושן²⁸ בשם תשובת מהר"ם ב"ב כי חצר השותפים אינה קונה מציאה לשותפים כלל. ולמסקנה הסתפק המהרש"ם כי אולי בכל זאת יש לבדוק כדי שלא ימצא אדם חמין בפסח ויבוא לאוכלו, ונשאר בצ"ע.

כלומר, לדעת המהרש"ם יש לציבור בעלות על בית הכנסת כחצר השותפים (והפטור מבדיקה נובע מדין אחר), אולם לדעת ערוך השולחן ושבט הלוי אין לציבור בעלות על בית הכנסת.²⁹

24 ה, מט.

25 וציין זאת על דברי הט"ז (סוף סימן תמה) הלומד מדין חיוב בדיקה בבית הכנסת שכל השותפים חייבים בבדיקת חמין כאדם אחד.

26 ב"ש אה"ע ל, ט ע"פ הגמרא נדרים מז, ב.

27 סוכה כז, ב ד"ה כל האזרח.

28 סימן רמ.

29 וייתכן כי טעמם של ערוך השולחן ושבט הלוי הוא כדברי הב"ח שהביאו הט"ז (תמה, ה) הסובר כי יש חילוק בין חצר שותפים ששותפים בו הרבה בני אדם שקרוי הפקר, לבין מעט בני אדם (אמנם הט"ז חולק על דבריו ע"ש). ייתכן שזו אף כוונת רש"י המובא למעלה, שביאר כי טעם הפטור של בית כנסת ממזווה וממעקה הוא שבית הכנסת "לכני עבר הים הוא".

נמצינו למדים מסוגיה זו:

לדעת המהרש"ם יש לציבור בעלות על בית הכנסת, ולדעת ערוך השלחן ושבת הלוי אין לציבור בעלות על בית הכנסת.

ה. קניינים בבית הכנסת

שאלה זו של גררי הבעלות על בית הכנסת נוגעת גם לדיני קניינים בבית הכנסת.

כידוע, לפי ההלכה כאשר יש מציאה בחצרו של אדם, היא נקנית לו מדין "קניין חצר", אם כך, מציאה הנמצאת בבית הכנסת, האם זכה "בית הכנסת" מדין קניין חצר או שמא המוצא שהרימה זכה בה? כאמור, בשו"ת מהרש"ם כתב כי בית הכנסת דינו כחצר השותפים ואין זוכים בו בקניין חצר, על פי דברי המהר"ם ב"ב כי חצר השותפים אינה זוכה מדין "קניין חצר".

אולם בספר קצות החושן הביא מחלוקת ראשונים בגדר בית הכנסת:

לדעת האגודה בית הכנסת וחצר בית הכנסת הם הקדש, ואין החצר קונה ב"קניין חצר", ולדעת הרמב"ן חצר ההקדש קונה "קניין חצר", ולדעת הריב"ש יש לכל אדם ארבע אמות שקונה בהן בבית הכנסת כיוון שהוא רשות השותפים, וכן הוכיח קצות החושן מהגמרא.³⁰

וז"ל קצות החושן: ³¹

כתב באגודה ז"ל, מצא דבר בבית הכנסת זכה בו ולא אמרינן דחצר בית הכנסת קונה להקדש, דחצר קונה מכח יד ואין יד להקדש, והובא במגן אברהם...

וכתב על זה קצות החושן:

אולם בעיקר דברי אגודה תמיהא לי דכתב בחצר בית הכנסת דאין יד להקדש, דהא בית הכנסת אין לו דין הקדש אלא הרי הוא כמו חצר השותפין, ומהאי טעמא כתב בריב"ש דארבע אמות זכה לכל אדם בבית הכנסת דהו"ל חצר השותפין וכדאיתא בנדרים והובא בב"ש ע"ש, וא"כ הו"ל חצר השותפין שמבואר בשו"ע דזוכין השותפין, ובהדיא תניא המוצא מעות בבתי כנסיות

30 בנדרים וכבא מציעא.

31 ר, א.

ובבתי מדרשות הרי אלו שלו, וע"ש דס"ד דמיירי בשל ישראל, וא"כ מוכח להדיא דמצא בבית הכנסת הרי אלו שלו, אבל לאו מטעמא דאין יד להקדש כיון דבתי כנסיות דין שותפין דהדיוט הוא וכדאיתא להדיא בנדרים והרי בתי כנסיות כחצר שאין בו דין חלוקה, אלא כיון דהדיוטות הוו א"כ שפיר שייך ביה כל התירוצים שנאמרו בגל ובכותל או משום דהו"ל באיסורא אתי לחצר או משום דאינו רגיל לבא אינו זוכה שלא מדעת כיון דהדיוטות דשותפין צריך דעת וזה ברור.³²

ודע כי האגרות משה³³ הכריע בזה להלכה כדברי המגן אברהם בשם אגודה, שהמוצא זכה.

ו. ברכה על טלית של בית הכנסת

שאלה מעניינת התלויה בנידון דידן, היא שאלת הברכה על טלית של בית הכנסת.

המשנה ברורה³⁴ הביא מחלוקת האחרונים אם השואל טלית מחברו לצורך עלייה לתורה וכדומה, שהשאל לו לצורך כבוד (ולא לצורך מצוות ציצית, שאז צריך לברך מפני שכוונתו להקנות לו), צריך לברך. מסיים המשנה ברורה:³⁵

וכל זה בטליתות של איש פרטי. אבל בטליתות של קהל כעין שלנו, המצויות בבתי כנסיות, צריך לברך עליו לכולי עלמא, אפילו כשלו בשו רק לעבוד לפני התיבה או לעלות לתורה. משום דטלית של קהל אדעתא דהכי קנוהו מתחילה שכל מי שלובש אותו שיהיה שלו כמו באתרוג.

כלומר, טלית של קהל שייכת לקהל המתפללים, ולפיכך נחשבת של המתעטף וחייב לברך.

32 וראה בב"ש שהביא הקצוה"ח, שביאר שדעת הריב"ש שדין בית הכנסת כחצר השותפים, ומה שכתב כי דינו כסימטא, הוא דווקא לענין גיטין וקידושין, שרגילים לעשותם בבית הכנסת.

33 יו"ד ד, כג.

34 יד, יא.

35 שם, ובקצרה בתקפא, ו.

הג"ר צבי פסח פראנק בהר צבי³⁶ מבאר כי הלכה זו תלויה במחלוקת הרי"ף והרמב"ם עם רש"י בטעם פטור בית הכנסת ממזווה. רש"י סובר כי בית הכנסת פטור ממזווה משום שאין לו בעלים מסוימים, כלומר אינו בבעלות משותפת, ולפיכך גם טלית של בית הכנסת אינה חשובה טלית שלו אלא טלית שאולה, ואינו יכול לברך. אולם הרי"ף והרמב"ם סוברים שיש כאן בעלות משותפת, ולכן נחשבת טלית בית הכנסת כטלית של כל הקהל, ולפיכך המתעטף בה חייב לברך עליה. משום כך נזקקים הם לפטור בית הכנסת ממזווה משום קדושת בית הכנסת. לפי דברי ההר צבי צריך לומר כי המשנה ברורה פוסק כדברי הרמב"ם. אולם, בפשטות אין סברתו כסברת הרמב"ם, שהרי נימק דינו ב"אדעתא דהכי קנוהו", כלומר יורד הוא לדעתם של הקהל שקנו את הטלית. לסברה זו, מקור החיוב איננו מדיני שותפים. מבואר אפוא שהמשנה ברורה סובר דווקא כדעת רש"י.

ז. ריבית

אחת השאלות ההלכתיות הנוגעות לדין בעלות על בית הכנסת, היא שאלת הריבית – אם מותר לבית הכנסת ללוות או להלוות בריבית. אם בית הכנסת שייך לציבור המתפללים כשותפות, ברור שהלוואה בריבית אסורה, אולם אם בית הכנסת הוא הקדש גמור, לכאורה מותרת לו ההלוואה בריבית.

הנה כתב בשו"ת מהרי"ט:³⁷

ובמעוה שהוקדשו על מנת שיהא הקרן קיים לעולם ומהפירות יעשו מהם צדקה, דאליבא דכו"ע מותר להלוותן בריבית, משום דהני עניינים לאו בעלי הממון מיקרי, כיון שאין להם בגוף הקרן כלום ואינם זוכים אלא בפירות העתידיים לבוא אחר שיבואו לעולם, והפקיד שהופקד להשגיח בזה לאו שלוחו של בעל המעות אלא לזכות העניינים הוא משגיח ואילו אמר ללוה אני נותן לך מנה של פלוני שילוה לך ותתן לי עשרים דינרים היה מותר וכו' לא אסרה תורה רק מלוה למלוה.

36 אר"ח יז.

37 יו"ד סי' מה, הובאו דבריו במל"מ סוף פ"ד מהל' מלוה ולוה ד"ה ודע.

ועל פי דברי המהרי"ט מצדד ההר צבי להתיר ריבית על כספי בנק ממשלתי, וז"ל:³⁸

וכאן נמי בכספי הבנק הממשלתי אין מי שיש לו זכות בעלות על הכסף וגם הרבית אין זוכה בהם שום אדם פרטי מכש"כ שאין זה רבית הבאה מלוה למלוה ואין בכה"ג איסור ריבית.

אמנם עדיין יש להסתפק אם דין זה קיים אף בצדקה המופרשת לצורך בית הכנסת והקהילה. שהרי ייתכן לומר שבזה דעת הנותן שיהיה לממון ציבורי הנמצא בבעלות הקהילה.

סיכום

- א. מצינו כי לעניין הלכות נדרים נחשב בית הכנסת לרכוש משותף של בני העיר.
- ב. לעניין הלכות מזוזה ומעקה לבית הכנסת: לשיטת רש"י יש בעלות להקדש, אלא שזו בעלות שאינה ניכרת, ולשיטת הרמב"ם בית כנסת שאין בו בית דירה הוא הקדש גמור.
- ג. לעניין בדיקת חמץ ראינו כי לדעת מהרש"ם יש לציבור בעלות על בית הכנסת, ולדעת ערוך השולחן ושבת הלוי אין לציבור בעלות על בית הכנסת.
- ד. לעניין קנייני מציאה דעת האגודה היא שבית הכנסת הוא הקדש, ולדעת הריב"ש אף בבית הכנסת ארבע אמות של אדם קונות לו.
- ה. לעניין ברכה על טלית של בית הכנסת: הר צבי תולה את הדין במחלוקת רש"י והרמב"ם בטעם פטור מזוזה בבית הכנסת: לרש"י אין זו בעלות ניכרת ואין הטלית חשובה שלו, ולשיטת הרמב"ם יש כאן שותפות ולכן חשובה הטלית כשל המתעטף בה (המשנה ברורה חולק על תלות זו).
- ו. לעניין ריבית ראינו כי המהרי"ט סובר כי בממון צדקה אין איסור ריבית, כי אינו שייך לאיש; אך לעניין ממון בית הכנסת עדיין צ"ע.